

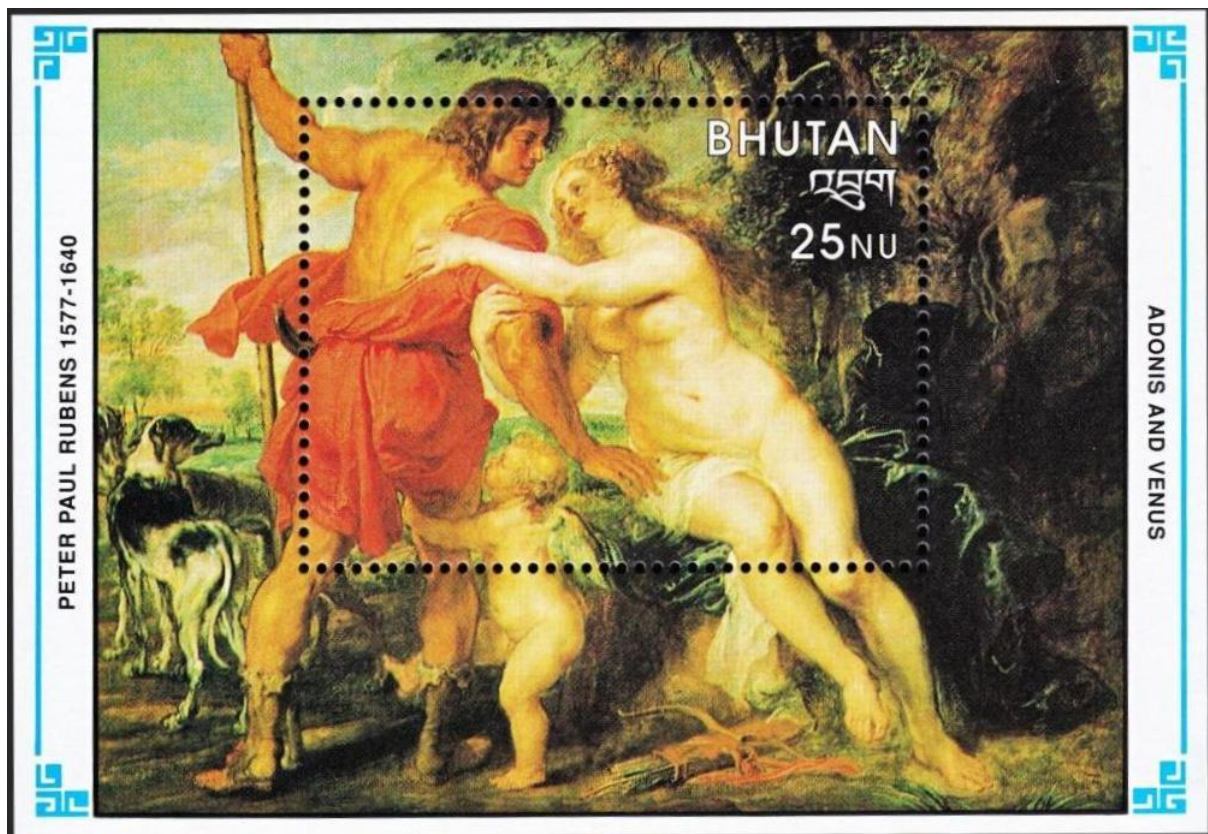
קנאה, נקמה, מוות ורצח במיתולוגיה ד"ר אלי מועלם

קיסא גוטמי מחזיקה את
גופת בנה בחיפושה
אחרי זרעי החרדל.

קיסא גוטמי החזיקה את גופת בנה היחיד והסתובבה כמי שנטרפה עליה דעתה בבקשה ששיבוהו לחיים. אנשים שחסו עליה, יעצו לה לפנות ל**בודאה** ואכן היא פנתה אליו בייאווה בתקווה שיציל את בנה יחידה. בודהא השיב לה שראשית, לפני שהוא משיב את הילד לחיים, עליה למצוא זרעי חרדל בביתה של משפחה שלא חוותה מוות. קיסא, אחוזת אמוק, עברה מבית לבית אך לא מצאה אף לא אחד שלא סבל ממות אחד מבני המשפחה. בדרך הקשה, הבינה קיסא גוטמי את אחת מעובדות החיים – המוות הוא חלק בלתי נפרד מהחיים.

מאז ומעולם היוו המוות, הרצח, ההרג ובעקבותיהם תחיית המתים, אירועים מיסטיים לרוב בני האדם. הרעיון של נטילת חיים והמיסתורין ביחס למתרחש לאחר המוות, שבה את דמיונם של בני-האדם. הדבר בא לידי ביטוי באין ספור מיתוסים בהם הרצח והמוות הוא מוטיב מרכזי. לא בכדי סיפורה של קיסא גוטמי, הלקוח מכתבי הקודש הבודהיסטיים, הוא אחד החשובים שבהם כמו גם סיפור רצח **הבל** על ידי **קין** המופיע בכתבי הקודש היהודיים כסיפור מרכזי.

ונוס ואדוניס – ציור של פטר פאול רובנס

במרבית המיתולוגיות המניע העיקרי לרצח בני אדם הוא תכונה מאוד אנושית – הקנאה. לא רבים יודעים שפרח הכלנית מנציח את זכרו של **אדוניס**, העומד במרכזה של פרשיית אהבים ורצח. **אפרודיטה** (הקרויה **ונוס** במיתולוגיה הרומית), אלת היופי והאהבה, התאהבה נואשות בעלם יפה התואר אדוניס, אלא שמלכת השאול, האלה **פרספונה**, שגידלה את אדוניס, חשקה בו לא פחות. הויכוח נפתר במשפט שערכה המוזה **קאליופה** שחילקה את השנה לשלושה חלקים שווים - בחלק הראשון על אדוניס להיות עם פרספונה, בחלק השני עם אפרודיטה ובשלישי יהיה חופשי להיות היכן שיחליט. אדוניס, שגדל עם פרספונה, רצה תמיד להישאר איתה בחלק השלישי של השנה. הדבר לא מצא חן בעיני אפרודיטה, ובעזרת החגורה הקסומה שלה היא אילצה את אדוניס להישאר איתה גם בחלק השלישי. פרספונה הזועמת הלשינה **לארס**, אל המלחמה ומאהבה של אפרודיטה, וסיפרה לו שאהובתו מעדיפה את אדוניס על פניו. בהתקף קנאה הביא ארס למותו של אדוניס בידי חזיר בר שתקף אותו בזעם בעודו נתון בזרועותיה של אפרודיטה. אפילו האדמה התאבלה על מות אדוניס יפה התואר והצמיחה מדמו את פרח הכלנית.

אדוניס המת בזרועותיה של ונוס

ולא רק אהבת גבר לאשה הביאה לרצח. אחד מסיפורי המיתולוגיה היוונית המפורסמים ביותר עוסק באהבת גברים ורצח בעקבותיה. כה יפה היה הנסיך **יקינתון** עד שגם האל **אפולו** התאהב בו. לרוע המזל גם **זפירוס**, אל הרוח המערבית, התאהב ביקינתון אך זה לא השיב לו אהבה. יום אחד, בעוד אפולו ויקינתון שיחקו יחדיו בדיסקוס, קינא בהם זפירוס ובזעמו היטה את הרוח לכיוון יקינתון בחוזקה, ורצח אותו על ידי פגיעת הדיסקוס בראשו. אפולו האבל יצר מדם מאהבו את פרח היקינתון המזכיר לנו עד היום שאין קשה יותר מרגש הקנאה.

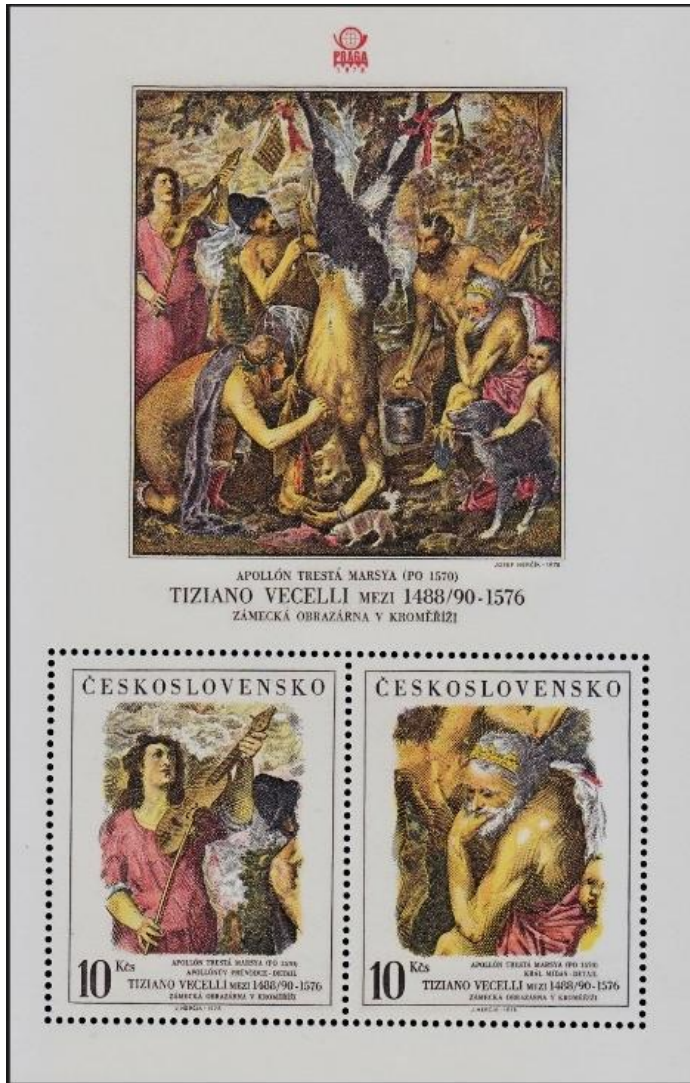

זפירוס – תבליט אבן ממגדל הרוחות באתונה

פסל יקינתון של פרנסואה בוסיו

אפולו, למרות שחווה את מות מאהבו, לא היה נקי כפיים, וגם הוא גרם להרצחם של אחרים. גורל מר נפל בחלקו של סאטיר (יצור מיתולוגי שחציו אדם וחציו תיש) בשם

מרסיאס, שקרא תיגר על נגינתו של אפולו והזמין אותו לתחרות נגינה אותה שפט **מידאס**. תנאי התחרות היו שהמפסיד יענש על ידי המנצח. באופן בלתי מפתיע, שפט מידאס לטובת האל אפולו וזה, כעונש על גאוותו של מרסיאס, לא היסס לרגע והחליט להרוג את יריבו בצורה אכזרית – מרסיאס נתלה ברגליו ועורו הופשט בסכנים חדות. כמובן, שאין כמו רגע רציחתו של אדם לנגן בנגינה ערבה לאוזן כפי שעשה אפולו בזמן ביצוע העונש אותו הטיב לתאר האמן האיטלקי טיציאן ביצירתו "עונשו של מרסיאס" המתוארת על גבי גליונית מצ'כוסלובקיה.

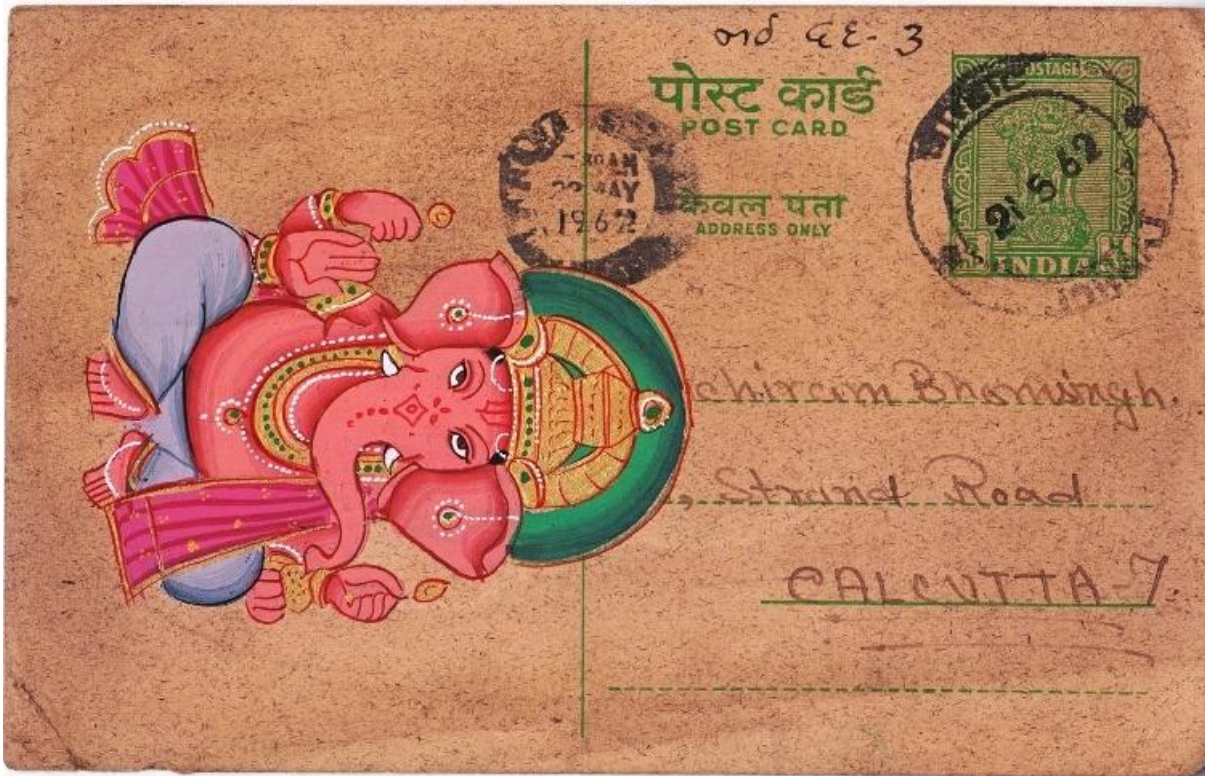
תחרות הנגינה בין אפולו ומרסיאס

טיציאן: עונשו של מרסיאס. שני הבולים בתחתית הגליון מראים פרטים מתוך התמונה. הבול השמאלי מראה את אפולו מנגן בשעה שמרסיאס מופשט מעורו.

האל גנש בעל ראש הפיל

לעומת זאת גורלו של **גנש** שפר עליו. **פרוטי** הראתה את גנש, תינוקה החדש, לבעלה **שיוה**, אחד מהאלים המרכזיים בהינדואיזם. האל התבונן בפני התינוק, לא האמין שזהו בנו, ובהתקף קנאה שרף את ראשו. למזלו של גנש התערב בסיפור האל **ברהמה**, וציווה על שיוה להחליף את ראשו השרוף של גנש בראש הראשון אותו ימצא. שיוה מצא ראש של פיל, צירף אותו לגופו של גנש והשיב אותו לחיים. גנש גדל והפך לאחד מהאלים המרכזיים והפופולריים ביותר הידוע כאל רחום ורב חסד, אולי בשל הסבל שעבר בינקותו.

דבר בולים הודי עם הדפס פרטי המראה את דמותו של גנש

לא כל האלים היו בעלי לב רחמן כמו גנש הפיל. לו היו הטרויאנים נוהגים לפי עצתו של **לאוקון**, טרויה לא הייתה נחרבת. לאחר שנות מלחמה ממושכות שחטפת **הלנה** היפה היא סיבתן, הגה **אודיסאוס** את הרעיון להחדיר לעיר חיילים המוסתרים בבטנו של פסל סוס. לאוקון, נביא טרויאני, היה היחיד שהזהיר את בני עירו מפני הסוס והציע לשרפו בידעו שאין זה אלא תכסיס של היוונים. כעונש על נבואתו, שלחה האלה **אתנה**, שני נחשי ים גדולים להרגו. ואם כבר הורגים את האבא, למה לא להרוג גם את שני בניו? הטרויאנים, שראו במות המשפחה אות מכח עליון, הכניסו את הסוס לעירם וכך הביאו לחורבנה.

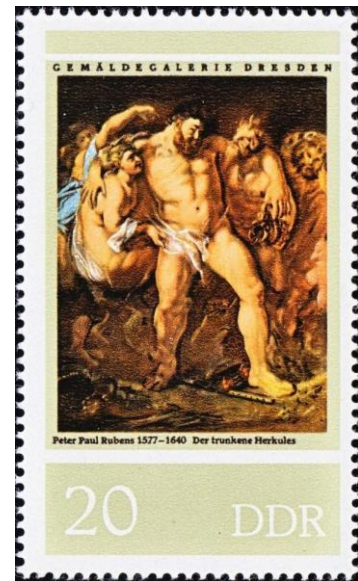

הסוס הטרויאני בבול ובחותמת

לאוקון ובניו נאבקים בנחשי הים שנשלחו להורגם

משפחת לאוקון לא הייתה היחידה שנקטלה. הגיבור היווני **הרקולס** היה בנו של בכיר האלים היוונים, **זאוס**, מחוץ לנישואיו **להרה**. אין פלא, איפוא, שהרה ראתה בו סמל לבגידת בעלה ושטמה אותו בכל מאודה. בבגרותו נשא הרקולס את **מגארה** לאישה, והיא ילדה לו שלושה בנים. אלא שבשלב זה הצליחה הרה להביא עליו התקפת טירוף וגרמה לו לזרוק את אשתו ושלושת בניו לאש ובכך להורגם. כששבה אליו שפיותו החליט הרקולס להתאבד, אולם חברו **תסאוס** מנע ממנו לעשות כן. כדי לכפר על חטאו הנורא שלח אותו האורקל לשרת את דודנו **אוריסתאוס**, מלך מיקנה, ולבצע כל משימה שייבחר זה להטיל עליו. במשך תריסר שנים היה הרקולס כפוף לאוריסתאוס שהחליט להטיל עליו תריסר משימות קשות. הרקולס עמד בהם בהצלחה, כיפר על חטאו ואנו זכינו לסדרות בולים נאות המתארות את מטלותיו אחת לאחת.

הרקולס שיכור וחסר הכרה
בציור של רובנס

הרקולס נאבק בענק **אנטאיס** במסגרת תריסר המשימות שלו.

ולאן היו מועדות פני כל אותם מתים, הרוגים ונרצחים? ברוב דתות ומיתולוגיות העולם תופס המוות מרכיב כל כך מרכזי בחיי החברה והאדם עד שנוצרו מיתוסים רבים סביב עולם המתים בו שלט אל המוות. המסורת היוונית מציבה את עולם המתים עמוק בבטן האדמה, תחת הנהר הגדול הקרוי אוקיאנוס המקיף את כל העולם, עליו שלט בקפדנות ובעצמה **האדס** אל המוות והשאל. ממלכת מתים זו כללה בתחומיה מספר מדורים, לרבות שדות האליסיום המקבילים לגן עדן, שדות הייסורים המקבילים לגיהנום ושדות

הכלב קרברוס – שומר השאול

אספודל, אליהם נשלחות הנשמות הרגילות. כדי להגיע להאדס צריכות הנפשות לחצות את נהר התופת סטיקס בסירה שמשיט אותה **כארון**. משהגיעו, הן עומדות למשפט ואז הן באות לגמולן הראוי לשבט או לחסד. המתים ביוון וברומא נקברו עם כסף לתשלום דמי המעבר לכארון וכן עם ממתק ערב לחך לשחד בו את **קרברוס**, הכלב המפלצתי בעל שלושת הראשים השומר על שער השאול.

המצרים תיארו את עולם המתים כנוף מורכב של נהרות ואיים, מדבריות ואגמי אש. על עולם זה שלט אל המוות **אוסיריס**, אחיה ובעלה של **איזיס**, אלת החיים. אוסיריס נרצח על ידי אחיו **סת**, אך איזיס הצליחה להחיות אותו והעניקה לו חיי נצח, ואז הוא קיבל את השלטון על ארץ השאול. מותו ותחייתו של אוסיריס מסמלים את הגאות והשפל של הנילוס. בנו של אוסיריס, **אנוביס** בעל ראש התן, היה האל האחראי על קבלת פני

המתים והובלתם לאורך הנילוס לשאול, שפיטתם, חניטתם והגנה עליהם בעת שהותם בממלכת המתים.

אוסיריס אל המתים והשאול ואיזיס (ימין). אנוביס מקבל את פני פרעה בשאול (אמצע) וחונט אותו (ימין).

הפחד מפני המוות, ההרג והרצח אצל בני האדם היה כה חזק עד כי כנחמה התפתחו ברוב הדתות ומיתולוגיות עמי העולם מיתוסים רבים סביב הגורל שלאחר המוות, גלגול נשמות ותחיית המתים העתידיה לבוא. אולם זהו כבר נושא למאמר עתידי.

ד"ר אלי מועלם אוסף בולים בנושא המיתולוגיה, וכן את הנושאים קופים ומוצא האדם. כמו כן הוא אוסף את בולי לאוס. לתגובות: eli573@zahav.net.il